

شناخت فضاهای مستعد اکوتوریسم در شهرستان بروجرد و تعیین راهبردهای توسعه آن

مریم بیرانوند زاده

دانشجوی دکترا جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری و پژوهشگر جهاد دانشگاهی واحد لرستان

مهناز حیدری

کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری

اکبر سلطان زاده

کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید بهشتی

نسرین میرزا محمدی

دانشجوی کارشناسی ارشد شهرسازی، دانشگاه علوم و تحقیقات (کهکیلویه و بویر احمد)

چکیده

در برنامه‌ریزی اکوتوریسمی شهرستان بروجرد، راهبرد تهاجمی (SO) به عنوان اولویت اصلی تعیین گردیده است. در بین استراتژی‌های راهبرد تهاجمی، استراتژی SO4 با امتیاز 4/91 در اولویت اول قرار گرفت. برای دستیابی به تحقق اهداف توسعه اکوتوریسمی با بهره‌گیری از این راهبرد، شناسایی محورهای اکوتوریسمی، تقویت و افزایش میزان ارائه تسهیلات و خدمات در این محورها، با هدف جذب و توسعه توریسم و ایجاد اشتغال و درآمد پایدار پیشنهاد می‌شود.

کلمات کلیدی: اکوتوریسم، جاذبه‌های طبیعی، راهبردهای توسعه، SWOT، شهرستان بروجرد

امروزه گردشگری طبیعت بخش مهمی از فعالیت‌های جهانگردی در دنیا را به خود اختصاص داده است. از اینرو مسائل مربوط به اکوتوریسم و پایداری بیش از هر چیز نیازمند برنامه‌ریزی فضاهای گردشگری با استفاده از منابع موجود و بهره‌برداری بهینه از طریق شناسایی دقیق مناطق مستعد گردشگری می‌باشد. در این راستا هدف پژوهش حاضر بررسی توانها و قابلیت‌های طبیعی شهرستان بروجرد و شناسایی فضاهای مستعد اکوتوریسم و تعیین راهبردهای توسعه آن می‌باشد. روش کار در این تحقیق روش توصیفی پیمایشی و تحلیلی می‌باشد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و اطلاعات از نرم افزار GIS و مدل SWOT استفاده شده است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد، پهنه‌های شرقی و غربی شهرستان دارای شرایط ایده‌آل برای توسعه اکوتوریسم بوده است. همچنین راهبردهای قابل قبول

مقدمه

گردشگری از معدود صنایع ایجاد رشد در دوران افول صنعتی و اقتصادی است و می‌تواند سرمایه مورد نیاز اکثر کشورها را فراهم کند (الیوت: ۱۳۷۹، ۵). از اینرو امروزه هر کشوری بر اساس توانایی‌ها و ظرفیت‌های پذیرش گردشگر، به برنامه‌ریزی اقتصادی اساسی در به خدمت گرفتن بخش عظیمی از این صنعت می‌پردازد. چرا که تقویت عوامل شکل دهنده گردشگری و ارتباط و تعامل بین آنها باعث توسعه گردشگری می‌شود. توسعه گردشگری در هر منطقه نیازمند شناخت علمی توان‌ها و پتانسیل‌های گوناگون گردشگری، ویژگی‌های اجتماعی، فرهنگی، اکولوژیکی و اقتصادی-صنعتی و مسائل و مشکلات مسافران در طول اقامت آنان و برنامه‌ریزی پویا است. شناخت پتانسیل‌های طبیعی و انسانی هر منطقه، همراه با آگاهی از محدودیت‌های آن در امر برنامه‌ریزی و توسعه پایدار آن نقش عمده‌ای ایفا می‌نماید (بزی و سالاری سردری، ۱۳۸۹، ۳). بخش بسیار مهمی از فعالیت‌های جهانگردی در دنیا مبتنی بر بهره‌مند شدن از طبیعت است که امروزه گردشگری طبیعی [یا همان گردشگری اکوتوریسم] نام گرفته است. در فعالیت‌های مربوط به گردشگری طبیعی افراد یا گروه‌های جهانگرد با هدف بهره‌گیری از زیبایی‌های طبیعی و جلوه‌های حیرت‌انگیز خلقت، به رشته کوه‌های مرتفع، کوهستان‌ها، کوهپایه‌ها، جنگل‌ها، صحراها و دریاها، عمیق سفر می‌کنند (تقوایی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۰۱). اکوتوریسم یا گردشگری در طبیعت، از گونه‌های مهم گردشگری است که بیشترین سازگاری را با توسعه دارد. در حال حاضر اغلب کشورهای جهان در رقابتی تنگاتنگ و نزدیک، در پی بهره‌گیری از توانمندی‌های کشور خود هستند تا بتوانند سهم بیشتری از درآمد ناشی از صنعت توریسم را به خود اختصاص دهند و با ساده‌ترین شکل ممکن به اشتغال زایی پردازند (مولائی هشتجین و خوشنود، ۱۳۸۶: ۱). کشور ما با برخورداری از انواع مختلف جاذبه‌های گردشگری، تاکنون نتوانسته است از این مزیت به خوبی استفاده کند (رخشانی نسب

و ضرابی، ۱۳۸۸: ۴۲). بنابراین صنعت گردشگری در ایران، علی‌رغم داشتن جاذبه‌های فراوان، نقش بسیار ناچیزی در اقتصاد کشور ایفا می‌کند. از اینرو با توجه به این که ذخایر نفتی کشور همیشگی نیست و اهمیت صنعت گردشگری و ماهیت آن در دنیای کنونی در امر اشتغال‌زایی بسیار حائز اهمیت و مشخص می‌باشد، شناسایی ابعاد و عوامل توسعه و بهره‌گیری از این صنعت را ضروری می‌سازد. در این صورت توجه ویژه به زیرساخت‌های گردشگری جایگاه ویژه‌ای پیدا می‌کند، چرا که ایران به علت غنای جاذبه‌های آن، آن را جهانی در یک مرز می‌نامند. بنابراین می‌توان از گردشگری به عنوان یکی از بهترین گزینه‌های ممکن برای جایگزینی درآمدهای حاصل از نفت، کاهش وابستگی به اقتصاد تک محصولی و حرکت به توسعه مطلوب نام برد. در این راستا، شناخت دقیق و علمی قابلیت‌ها و تنگناهای هر منطقه از کشور، ضروری است (مشکینی و همکاران، ۱۳۹۱: ۸۴).

شهرستان بروجرد به عنوان یکی از شهرستان‌های استان لرستان، با دارا بودن عرصه‌های طبیعی متنوع و غنی، شرایط مطلوب اقلیمی، تاریخ کهن و مملو از آثار و نهادهای ماندگار، فرهنگ اصیل شهرنشینی و روستایی، چشم‌اندازها و جاذبه‌های تاریخی-فرهنگی و استقرار در محور ارتباطی منطقه غرب کشور و همجواری با استانهای مرکزی و همدان یکی از نواحی مستعد برنامه‌ریزی توسعه گردشگری بخصوص گردشگری اکوتوریسم محسوب می‌گردد، که می‌تواند از دستاوردهای اقتصادی و فرهنگی صنعت گردشگری، این قابلیت‌های متعدد طبیعی و تاریخی-فرهنگی بهره‌گیرد اما این امر تاکنون به دلایل گوناگون، تحقق نیافته است. بنابراین شناخت و بررسی فضای مستعد اکوتوریستی این شهرستان می‌تواند نقش موثری در ساماندهی و برنامه‌ریزی فضاهای گردشگری و توریستی متناسب با شرایط اجتماعی، طبیعی و فرهنگی-تاریخی و استفاده از ظرفیت‌های موجود داشته باشد.

هدف تحقیق

هدف اصلی پژوهش حاضر شناسایی نقاط مستعد اکوتوریسمی شهرستان بروجرد و ارائه راهبردهای توسعه گردشگر طبیعی می‌باشد. اهداف فرعی نیز عبارتند از:

- شناسایی شاخص‌های اکوتوریسمی شهرستان بروجرد
- شناسایی قابلیت‌ها و محدودیت‌های اکوتوریسمی منطقه

مبانی نظری

توریسم دارای اشکال مختلف و انواع گوناگونی است که بسته به شرایط محیطی، متفاوت می‌باشد (Cater, 2000: 43). اکوتوریسم رویکرد جدید گردشگری در طبیعت بوده که در سالهای اخیر مطرح شده است. اینگونه از گردشگری در قرن بیست و یکم از چنان اهمیتی برخوردار می‌شود که سازمان ملل متحد قرن حاضر را قرن اکوتوریسم نامیده است (رخشانی نسب و ضرابی، ۱۳۸۸: ۴۴).

اکوتوریسم به آن دسته از توریسمی اطلاق می‌شود که مبتنی بر مسافرت هدفمند به مناطق نسبتاً طبیعی برای مطالعه، لذت جویی و استفاده معنوی از مناظر و گیاهان و جانوران و هر نوع جنبه فرهنگی معاصر یا گذشته موجود در این مناطق باشد (صانعی، ۱۳۸۷: ۱۶ به نقل از Coballes-Lscursion, 1998). به عبارتی اکوتوریسم یا گردشگری در طبیعت، از انواع توریسم مسوولانه است که هدف اصلی آن حفاظت از محیط زیست است. این الگوی فضایی، در برگیرنده گونه‌های متفاوتی از گردشگری شامل گردشگری زیست محیطی، گردشگری دریایی، گردشگری ورزشی، گردشگری صید و شکار، گردشگری و جمع‌آوری گیاهان و حیوانات و نظیر اینهاست (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۸۵: ۲۱۶). در حقیقت، اکوتوریسم عبارت است از گردشگری با هدف مشاهده و مطالعه طبیعت بکر، حیات وحش، و فرهنگ‌های مختلف و نیز رسیدن به آرامش در محیط طبیعی (اکبری و بمانیان، ۱۳۸۷: ۱۳۴).

در سال ۱۹۹۶ م اتحادیه جهانی حفاظت از طبیعت و منابع طبیعی، اکوتوریسم را چنین تعریف کرد:

اکوتوریسم یک سفر و بازدید زیست محیطی مسوولانه از مناطق طبیعی بکر است که به منظور لذت بردن از طبیعت و درک مواهب آن و ویژگیهای فرهنگی مرتبط با آن انجام می‌شود، به طوری که باعث ترویج حفاظت گردد و اثرات منفی بسیار کمی از جانب بازدید کنندگان بر محیط به جای گذارد و شرایطی را برای اشتغال و بهره‌مندی اقتصادی و اجتماعی مردم محلی (بومی) فراهم کند (Weaver, 2000).

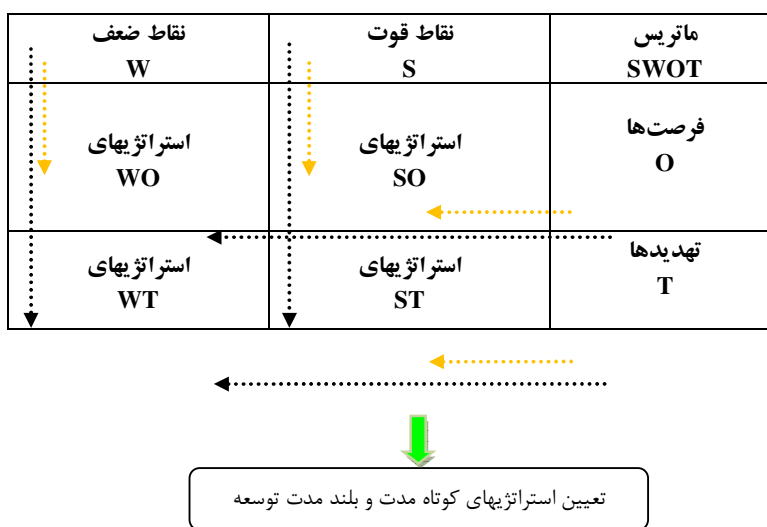
بنابراین می‌توان گفت اکوتوریسم به عنوان یکی از اجزای صنعت توریسم قادر است با جذب گردشگری زمینه‌های رشد و توسعه اقتصادی و فرهنگی جوامع و ساکنان بومی را فراهم کرده و به دنبال آن موجب افزایش سطح رفاه عمومی گردد. بخصوص در دهه‌های اخیر که رشد فزاینده تکنولوژی و صنعت، شتاب بی‌رویه زندگی به سوی ماشینی شدن و خستگیهای روحی ناشی از آلودگی‌های تمدن بشری، باعث شده است که انسانها تامین آسایش و آرامش خود را در پناه بردن به طبیعت ترسیم کنند. لذا می‌توان با بررسی توانها و قابلیت‌های طبیعی و شناسایی فضاهای مستعد توریستی و مدیریت بهینه آنها از قابلیت‌های اکوتوریسمی منطقه در جهت توسعه پایدار منطقه‌ای بهره جست و زمینه‌های رشد و توسعه اقتصادی و فرهنگی منطقه را فراهم کرد.

راهبردها توسعه صنعت گردشگری

یکی از راهکارهای مناسب برای توسعه گردشگری، لزوم بهره‌گیری از برنامه‌ریزی راهبردی می‌باشد. در واقع برنامه‌ریزی راهبردی فرایندی است نظام‌مند که شامل بررسی محیطی (خارجی - داخلی)، تدوین راهبرد، اجرای راهبرد، ارزیابی و کنترل آن است (مصلائی، ۱۳۸۶: ۳۴). در برنامه‌ریزی راهبردی اصل اساسی بر این است که با بهره‌جست ناز فرصت‌های خارجی و پرهیز از اثرات ناشی از تهدیدات و با کاهش دادن آن‌ها به تدوین راهبرد پرداخت و از سوی دیگر در تدوین این راهبردها، هدف این نیست که بهترین راهبرد مشخص شود، بلکه هدف، تعیین راهبردهای قابل اجرا است. بنابراین با انجام این مهم، سازمان می‌تواند در برابر عوامل خارجی به صورت

تدافعی-تهاجمی واکنش نشان دهد(مشکینی و همکاران، ۱۳۹۱: ۸۷). یکی از ابزارهای بسیار مهم در فرایند تدوین راهبرد، تکنیک SWOT است که به وسیله آن اطلاعات، مقایسه می‌شوند. می‌توان گفت که سوات اساساً یک ابزار برنامه‌ریزی راهبردی است (HomHaacke, 2001). در واقع مدل SWOT یکی از ابزارهای مهم مدیریت استراتژیک است که در فرایند تجزیه و تحلیل‌های محیطی و درونی و خلق استراتژی‌های متناسب با شرایط محیطی و درونی به کار برده می‌شود(فیض، ۱۳۸۹: ۱۷۹). روش تجزیه و تحلیل در سوات، شناسایی نظام‌مند

عواملی است که راهبرد، باید بهترین سازگاری را با آنها داشته باشد. منطق رویکرد مذکور این است که راهبرد اثربخش باید قوت‌ها و فرصت‌های سیستم را به حداکثر و ضعف‌ها و تهدیدها را به حداقل برساند(تقوایی و مبارکی، ۱۳۸۹: ۶۷). برای این منظور نقاط قوت و ضعف درونی و فرصت‌ها و تهدیدهای بیرونی را در چهار حالت کلی WO، SO، ST، WT به هم پیوند داده شده و گزینه‌های استراتژی خلق و انتخاب می‌شوند(هریسون و کارون، ۱۳۸۲: ۱۹۲). براین اساس، چهارچوب ماتریس تحلیلی SWOT را می‌توان در شکل ۱ خلاصه کرد.

شکل (۱): نمودار چهارچوب ماتریس تحلیلی SWOT (مآخذ: افتخاری و مهدوی، ۱۳۸۵: ۹).

ادامه با توجه به بررسی‌های صورت گرفته در مورد عوامل داخلی و خارجی فهرستی از نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها، شناسایی شدند و با برخورد دو به دو فرصت‌ها و تهدیدها با نقاط قوت و ضعف، راهبردهای توسعه اکوتوریسم تدوین شدند. برای وزن دهی عوامل داخلی و خارجی محدوده از روش دلفی بهره گرفته شده و با توجه وزن دهی عوامل راهبردهای اکوتوریسم شهرستان بروجرد مشخص شدند.

معرفی محدوده مورد مطالعه

شهرستان بروجرد در مختصات جغرافیایی ۳۳ درجه و ۳۶ دقیقه تا ۳۴ درجه و ۶ دقیقه عرض شمالی و ۴۸ درجه و ۲۷ دقیقه تا ۴۹ درجه و ۳ دقیقه طول شرقی قرار گرفته و از شمال

روش تحقیق

نوع تحقیق حاضر با توجه به ماهیت و هدف پژوهش، توصیفی-تحلیلی است. روش جمع‌آوری اطلاعات اسنادی و میدانی است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و اطلاعات از نرم افزار GIS و مدل SWOT استفاده شده است. ابتدا لایه‌های مورد استفاده در محیط نرم‌افزار جی‌آی‌اس رقومی سازی شد. این لایه‌ها شامل نقشه‌های توپوگرافی، ژئومورفولوژی، شبکه زهکشی، منابع آب، نقاط گردشگری محدوده مورد مطالعه می‌باشند. سپس با استفاده از مدل‌های تحلیل مکانی جی‌آی‌اس و ضوابط تعیین شده و استفاده از مدل هم‌پوشانی شاخصها، مکان‌های مناسب و مستعد اکوتوریسم پهنه‌بندی شده است. در

پارک جنگلی، گونه‌های جانوری (باغ وحش) و آب و هوای معتدل کوهستانی با تابستانهای معتدل و زمستانهای سرد و... اشاره کرد. این مناظر می‌تواند فرصتی مناسب را برای ماجراجویی‌های برجسته گردشگری فراهم نماید. در زیر به بعضی از مهمترین جاذبه‌های طبیعی شهرستان بروجرد اشاره شده است.

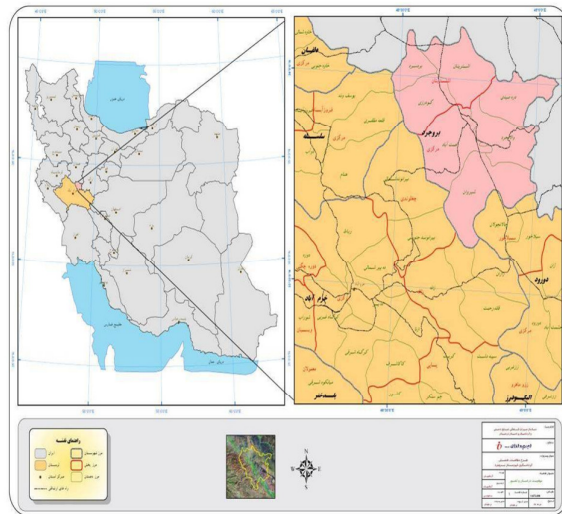
ب) عوامل موثر در شناسایی مناطق مستعد توسعه اکوتوریسم

در این قسمت با توجه به نقش موثر عوامل طبیعی در تعیین مناطق مستعد اکوتوریسمی، به صورت جداگانه به بررسی مهم‌ترین عوامل طبیعی تأثیرگذار بر اکوتوریسم شهرستان بروجرد مانند ارتفاع، شیب، منابع آب و... پرداخته شده است.

- طبقات ارتفاعی

جهت بررسی و مطالعه طبقات ارتفاعی شهرستان بروجرد، این نقشه با استفاده از مدل رقومی ارتفاع تهیه گردید (شکل ۳). همان‌طور که در شکل زیر مشاهده می‌شود، در شهرستان بروجرد مناطق غربی دارای ارتفاعی بین ۲۰۰۰-۳۵۰۰ متر می‌باشند و به صورت نواری نیمه غربی را در بر گرفته‌اند. کمترین ارتفاع در مناطق دشتی و واحد آبرفتی شهرستان مشاهده می‌شود. این پهنه از نظر توپوگرافی نمی‌تواند در توسعه اکوتوریسم نقش چندانی داشته باشد. نیمه شرقی دارای ارتفاعی در حدود ۲۵۰۰-۲۰۰۰ متر می‌باشد که از مناطق دشتی ناهموارتر و از مناطق غربی هموارتر می‌باشد. به طور کلی اختلاف ارتفاعی در حدود ۲۲۰۰ متر می‌تواند باعث تنوع اقلیمی و به تبع آن، وجود پهنه‌های مستعد توسعه اکوتوریسم در شهرستان بروجرد گردد.

به شهرستانهای ملایر و نهاوند از استان همدان، از شرق به سرپند در استان مرکزی، از جنوب به دورود و از غرب به خرم‌آباد و الشتر محدوده شده است. این شهرستان دارای مساحتی بالغ بر ۱۷۰۱.۴۶ کیلومتر مربع می‌باشد. به لحاظ اقلیمی دارای آب و هوای معتدل کوهستانی با تابستانهای معتدل و زمستانهای سرد می‌باشد. میانگین بارندگی در این شهر ۴۸۰ میلی‌متر در سال است. در شکل ۲ وضعیت تقسیمات سیاسی شهرستان بروجرد نشان داده شده است.

شکل (۲): موقعیت مکانی شهرستان بروجرد
(مآخذ: طرح جامع گردشگری شهرستان بروجرد، ۱۳۸۵)

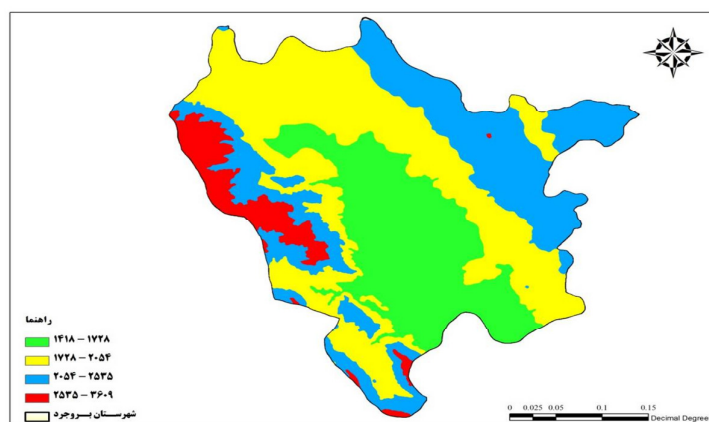
یافته‌های تحقیق

الف) منابع و جاذبه‌های طبیعی شهرستان بروجرد جاذبه‌های گردشگری، عمده‌ترین عامل جذب گردشگر یا ایجاد فضای گردشگری است. جاذبه‌های طبیعی به جاذبه‌هایی اطلاق می‌شود که در طبیعت وجود دارد و بر اساس ویژگی‌های خاص، از محیط اطراف متمایز است و این تمایز و ویژگی سبب جذب گردشگران می‌شود. جاذبه‌های طبیعی به انواع گوناگونی تقسیم می‌شوند که هر یک از این جاذبه‌ها می‌توانند پذیرای گردشگران مختص به خود باشند. از مهمترین جاذبه‌های طبیعی شهرستان بروجرد می‌توان به طبیعت بکر و پوشش گیاهی این منطقه، روستاهای سرسبز و بکر، تالابها، چشمه‌ها و رودخانه‌ها، دامنه‌ها و دره‌های سرسبز کوههای گرین، شاه نشین، چهل نابالغان و اشتران کوه،

جدول (۱): معرفی جاذبه‌های اکوتوریستی شهرستان بروجرد

نام جاذبه	عملکرد
روستای وانی	منطقه سرسبز و بکر روستای "وانایی" از جمله مناطق پرجاذبه بروجرد به شمار می‌رود که اغلب گردشگران و به ویژه دوستداران کوهپیمایی و کوهنوردی اوقات خوشی را در آن سپری می‌کنند. این منطقه به عنوان یکی از بزرگترین و پرجمعیت‌ترین مناطق روستایی بروجرد، از ۱۰ کوه و قله مرتفع و شگفتانگیز از جمله "هجده یال"، "سه کوزان"، "والاش"، "برنجه" و "هیگره" برخوردار است. وجود چشمه‌سارهای جوشان همچون "آب سفید"، "دو روزنه" و "طوطیا" در این منطقه علاوه بر رونق کشاورزی، طراوت ویژه‌ای را با صدای دلنشینجویبارها در کنار عطر سبزه‌ها بهاری و خنکی نسیم دشتها در مقابل چشم گردشگران به تصویر می‌کشد. روستای وانی به عنوان زیستگاهی مناسب برای گونه‌های جانوری بومی منطقه محسوب شده و از شکارگاه‌های مورد توجه شکارچیان و صیادان سالیان گذشته تاکنون بوده است. پوشش گیاهی غنی این روستا بویژه در بهار طبیعت و تابستان همواره مورد توجه اهالی و گردشگران بوده چرا که رویش گیاهان معطر دارویی و خوراکی همانند پونه، بابونه، گون و میخک وحشی به وفور مشاهده می‌شود.
تاک درخت و چنارستان گردشگاه گلدشت	گردشگاه گلدشت یک دره و جلگه بسیار وسیع در دامنه کوه‌های سر به فلک کشیده زاگرس است. گلدشت مشتمل بر چندین ناحیه و روستاست که روستاهای فیال، شیخ میری، قلعه و کپرگه بخشهای مهم آن هستند. این دره آبرفتی حاوی چشمه‌ها و سربهای گوناگون است و آب ناشی از ذوب برفهای قله کوه گرین باعث روان شدن رودخانه‌ای دائمی در این ناحیه شده که به تبع آن کشاورزی و باغداری در این ناحیه سرسبز از رونق زیادی برخوردار شده است. گلدشت ناحیه‌ای شهری و روستایی بروجردی به حساب می‌آید. گردشگاه تاک درخت در ۱۰ جاده اشترینان قرار دارد و مشتمل بر بیشه‌ها و چشمه‌های متنوعی هست که از میان آن به بیشه‌های تاک درخت، هفت چشمه و خشتیانک می‌توان اشاره کرد. گردشگاه چنارستان: در ۱۰ کیلومتری جنوب غرب شهر بروجرد، روستای بزرگ و آباد چنارستان قرار دارد که بیشه‌ها و چشمه‌های اطراف آن از گردشگاههای جالب توجه شهر بروجرد به حساب می‌آیند.
تالابیشه دالان	تالابیشه دالان از معدود تالاب‌های استان لرستان و غرب کشور است و وسعت کنونی تالاب ۴۵۰ هکتار است که از این وسعت، تنها ۸۰ هکتار در اختیار سازمان حفاظت محیط زیست قرار گرفته و باقی مانده آن، تحت نظارت اداره کل منابع طبیعی بروجرد است. افزایش جمعیت روستایی اطراف تالاب نیز موجب وسعت گرفتن فعالیت‌های کشاورزی و دامپروری در این منطقه شده است که به تبع این موضوع، جاری شدن انواع فاضلاب‌های خانگی، صنعتی و کشاورزی در محیط زیست تالاب، استفاده بیش از حد از سموم دفع آفات، بهره‌برداری تجاری از نيزارهای اطراف تالاب و شکار بی رویه و غیر مجاز اهالی منطقه، باقی مانده این اکوسیستم نادر طبیعی را در معرض تخریب و نابودی قرار داده است.
تنگه کپرگه	در ۱۰ کیلومتری غرب بروجرد و در محدوده روستای کپرگه واقع شده است. در این منطقه باغ‌های زیبایی از جمله باغ‌های سیب قرار دارد که جذابیت بالایی دارد.
تنگه بوجل	در دامنه‌های کوهستانهای غربی بروجرد با چشمه‌سارها و جوی‌های زیبا واقع شده و منطقه‌ای مناسب جهت گذران اوقات فراغت در تعطیلات آخر هفته می‌باشد.
تنگه هشت بی	این تنگه نیز در دامنه کوه‌های جنوب غرب بروجرد با چشمه‌سارها و جویهای زیبا واقع شده و منطقه‌ای مناسب جهت گذران اوقات فراغت در تعطیلات آخر هفته می‌باشد

مآخذ: نگارندگان، ۱۳۹۳

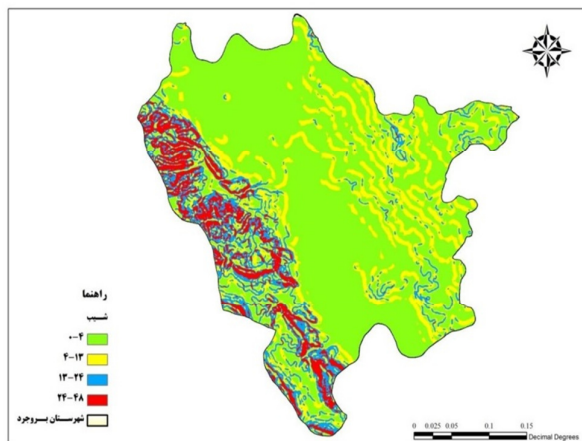

شکل (۳): طبقات ارتفاعی شهرستان بروجرد

جدول (۲): ادامه معرفی جاذبه‌های اکوتوریستی شهرستان بروجرد

نام جاذبه	عملکرد
رشته کوه گرین	رشته کوه گرین یا گزی بخشی از مرتفع ترین کوههای زاگرس است که بخط مستقیم از بیستون تا کارون، یعنی از شمال باختری به جنوب خاوری کشیده شده‌اند و اشترانکوه دنباله این کوه است. طول سراسری آن نزدیک به ۱۸۰ کیلومتر است. قله عمده این رشته کوه عظیم در لرستان یکی چهل نابالغان واقع در شمال دشت الشتر است که بلندی آن مدتی از سال پوشیده از برف می‌باشد و مانند دیواری در شمال لرستان کشیده شده و حد فاصل بین خاک نهاوند و لرستان است و از جمله کوههای پر برکت لرستان و محل ییلاق طوایف مختلف ایل‌های حسونند و یوسفوند می‌باشد. به واسطه ذخیره زیاد برف، در قسمت دامنه های شمالی رود گاماسیاب، و در دامنه‌های جنوبی رودخانه‌های الشتر و دلفان از آن سرچشمه می‌گیرند. قله‌های مرتفع بروجرد مانند ولاش با ارتفاع ۳۶۲۳ متر نیز از بخشهای دیگر کوه گرین هستند.
کوه شاه شین	بیست کیلومتری جنوب بروجرد و در مجاورت دشت سیلاخور و کارخانه قند لرستان قرار دارد و ارتفاع آن حدود ۳۰۰۰ متر است. گیاهان دارویی فراوانی در این کوه وجود دارند.
کوه بزرگرد	با ارتفاع ۲۸۰۰ متر در شرق اشترینان قرار دارد و مرز بروجرد و ملایر است. این کوه به نام یزدگرد پادشاه ساسانی شهرت یافته است که گفته می‌شود قلعه‌ای در آنجا داشته است. بقایای یک قلعه قدیمی در کوه دیده می‌شود.
پیشکوه‌های زاگرس	شامل طیف وسیعی از قله‌های گنبدی و تپه‌های کم ارتفاع در شرق و شمال شرق بروجرد است که از جنوب تا دورود و از آن نیز کشیده شده‌اند و مرز لرستان و استان مرکزی را تشکیل می‌دهند.
کوه چهل نابالغان	با ارتفاع ۳۹۰۰ متر در شمال غرب بروجرد قرار گرفته است و به لحاظ تقسیمات کشوری محدود به نهاوند، بروجرد، الشتر و نورآباد است. سراب پر آب گاماسیاب در دامنه شمالی آن قرار دارد. چهل نابالغان بخشی از رشته کوه عظیم گرین است.
کوه میش پرور	با ارتفاع ۳۵۰۰ متر یکی از بزرگترین و با شکوه‌ترین کوههای ناحیه بروجرد است که دامنه‌های تپه‌مانند آن تا نزدیکی‌های شهر بروجرد گسترانیده شده است. میش پرور سرچشمه سرابها و رودهای فراوانی است و در بیشتر ایام سال پوشیده از برف است. این کوه جلوه زیبایی به شهر بروجرد داده است.
کوه سب کوزان	یک کوه منفرد از جمله قله کوه گرین در غرب بروجرد است که ارتفاع آن به ۳۲۰۰ متر می‌رسد و دسترسی به آن از روستای ونایی امکانپذیر است. نام کوه به علت شکل آن است که مانند سه کوهان یا دارای سه قله مرتفع است.
کوه تپه	پینه یا پونه یکی دیگر از قله عمده رشته کوه گرین است که ارتفاع آن کمتر از چهل نابالغان است و چند معبر و گردنه سخت آن، بروجرد را به شمال لرستان متصل می‌سازد.
اشترینان کوه	رشته کوهی به طول تقریبی ۵۰ کیلومتر است که در محدوده الیگودرز و بروجرد در جهت شمال غربی - جنوب شرقی امتداد دارد. این رشته کوه یکی از زیباترین کوههای کشور به شمار می‌رود که یخچالهای طبیعی و دائمی آن در تمام سال از برف و یخ پوشیده است. این سلسله جبال دارای ارزش توسعه فعالیت‌های گردشگری زمستانی است و قابلیت تبدیل شدن به یک مقصد گردشگری را داراست.

مآخذ: نگارندگان، ۱۳۹۳

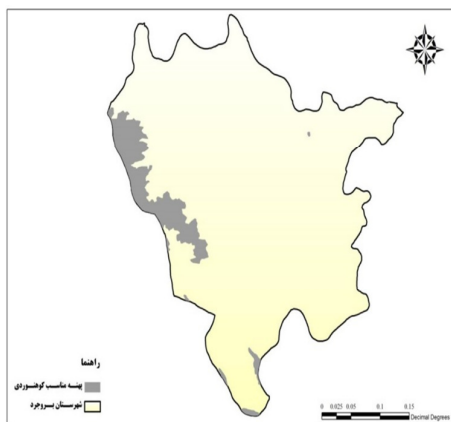
شکل (۴): طبقات شیب شهرستان بروجرد

- شیب

شیب از دیگر فاکتورهای توپوگرافی است که می‌تواند باعث توسعه و یا عدم توسعه اکوتوریسم در هر منطقه‌ای گردد. به طوری که شیب‌های بالا اجازه دسترسی به مناطق اکوتوریستی را نداده و از طرف دیگر، همین شیب‌ها در صورت وجود زیرساخت‌های لازم، می‌تواند به عنوان پهنه‌های مناسب ورزش‌های مرتبط با ناهمواری گردد. تنوع شیب شهرستان بروجرد بین ۴۸-۰ درجه می‌باشد که از توپوگرافی منطقه تبعیت می‌نماید. بیش از ۷۰ درصد منطقه دارای شیب ۴-۰ بوده که این شیب‌ها با توجه به سایر شرایط عمدتاً برای کشاورزی و ساخت و ساز مناسب می‌باشد. شیب‌های بالا عمدتاً در نوار غربی شهرستان مشاهده می‌شود و به صورت پهنه‌های کوچک بالاخص در نیمه شرقی مشاهده می‌شوند.

- پهنه‌های مناسب دامنه نوردی

دامنه نوردی از جمله ورزش‌هایی است که در مناطق مرتفع و دارای شرایط مناسب می‌تواند علاقه‌مندان این ورزش را به

شکل (۷): پهنه های مناسب کوهنوردی در شهرستان بروجرد

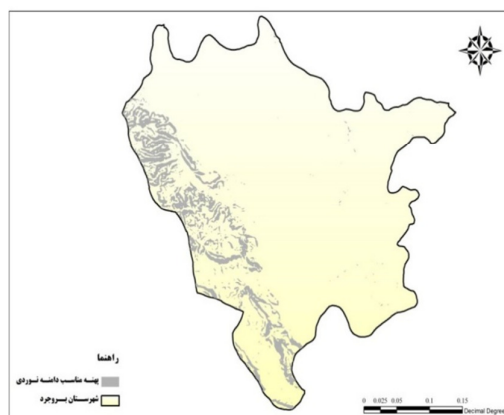
- منابع آب

منابع آبی که به صورت های مختلفی مانند دریا، دریاچه، تالاب، باتلاق، رودخانه، چشمه و ... در سطح زمین مشاهده می شوند، در هر منطقه ای که وجود داشته باشند، باعث جذب گردشگران به خود می شوند. بنابراین وجود این منابع در هر منطقه و ناحیه ای، یکی از اصلی ترین عوامل موثر در جذب توریسم و توسعه اکوتوریسم می گردد. جهت مطالعه و بررسی منابع آب در شهرستان بروجرد، مطالعه این منابع در دو بخش منابع آبهای سطحی و منابع آبهای زیر زمینی صورت گرفته است. منابع آب سطحی در شهرستان بروجرد به دلیل شرایط اقلیمی مناسب، دارای تراکم بالایی می باشد. رودخانه اصلی منطقه، رودخانه سیلاخور می باشد که می تواند گردشگران را به خود جذب نماید. این رودخانه از قسمت مرکزی دشت عبور می نماید. هم چنین تراکم شبکه زهکشی در نیمه شمالی بالاتر می باشد (شکل ۸).

منابع آب زیرزمینی از طریق چاه های عمیق و نیمه عمیق، قنوت و چشمه سارهای آبرفتی و سازندهای سخت بهره برداری می گردد. چاهها به دلیل استفاده از آنها برای هدفی خاص مانند صنعت، کشاورزی و یا شرب نقش چندانی در توسعه اکوتوریسم ایفا نمی کنند. قناتها به دلیل قدمت تاریخی دارای توان بالایی جهت جذب گردشگری می باشند. چشمه ها که به صورت طبیعی آب را از زیر زمین به سطح زمین زهکشی می نمایند، بالاترین نقش را در بین منابع آب زیرزمینی

خود جذب نموده و باعث توسعه توریسم منطقه به عنوان یک فاکتور اکوتوریستی گردد. جهت بررسی و مشخص نمودن پهنه های مناسب دامنه نوردی در شهرستان بروجرد، با استفاده از نقشه شیب و جدا نمودن مناطق با شیب بالای ۴۰ درجه، این پهنه ها استخراج گردید.

همانطور که در شکل ۶ مشاهده می شود این پهنه ها در نیمه غربی که دارای شیب و ارتفاع بالایی می باشد، قرار گرفته اند. بنابراین باید با توسعه زیرساخت ها در این مناطق، باعث جذب علاقه مندان به این ورزش در این ناحیه گردید.

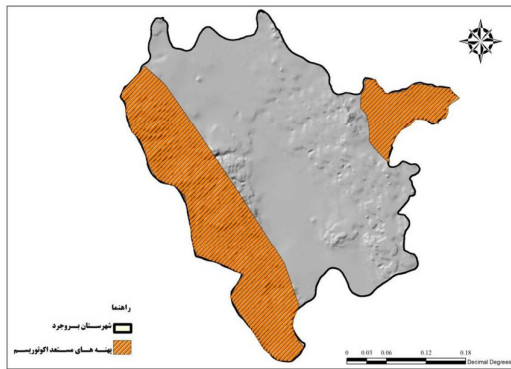

شکل (۶): پهنه های مناسب دامنه نوردی در شهرستان بروجرد

- پهنه های مناسب کوهنوردی

کوهنوردی نیز از جمله ورزش هایی است که نیاز به مناطق ناهموار و مرتفع دارد. این ورزش در بیشتر مناطق دنیا و کشور علاقه مندان زیادی دارد، پس می توان از این مناطق استفاده بهینه نمود و اکوتوریسم مناطق مختلف را توسعه داد. جهت استخراج پهنه های مناسب کوهنوردی شهرستان بروجرد، مناطق دارای بالاترین ارتفاع به عنوان پهنه های مناسب کوهنوردی استخراج گردید (شکل ۷). پهنه های مناسب کوهنوردی مانند دامنه نوردی به صورت نواری در نیمه غربی دیده می شود. همانطور که گفته شد این منطقه دارای بیشترین ارتفاع در شهرستان بروجرد می باشد و با توجه به شیب و ارتفاع کم سایر قسمت های شهرستان، این پهنه از دید توپوگرافی مستعدترین منطقه برای توسعه اکوتوریسم می باشد.

توسعه زیرساخت‌ها به عنوان مناطق اکوتوریستی معرفی گردند، شناسایی گردید. این پهنه‌ها در شرق و غرب شهرستان قرار دارند. از ویژگی‌های این مناطق می‌توان به ارتفاع و شیب بالا، داشتن منابع آب، اقلیم سرد، طبیعت تقریباً بکر و دست نخورده اشاره نمود. شکل ۱۰، پهنه‌های مستعد اکوتوریسم را در شهرستان بروجرد نشان می‌دهد.

شکل (۱۰): پهنه‌های مستعد اکوتوریسم شهرستان بروجرد

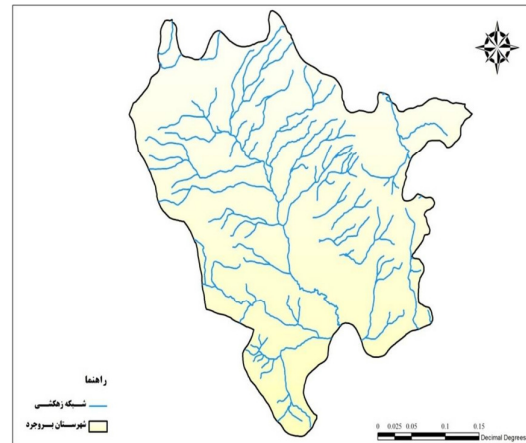
د) ارائه راهبردهای توسعه اکوتوریسم در شهرستان بروجرد

فرآیند برنامه‌ریزی راهبردی توسعه اکوتوریسم شهرستان بروجرد با طی فرآیند سه مرحله‌ای برنامه‌ریزی راهبردی، ابتدا ارزیابی عوامل داخلی و خارجی در مرحله دوم، تشکیل ماتریس SWOT (تدوین راهبردها) و در مرحله سوم، ماتریس برنامه‌ریزی راهبردی کمی است که راهبردهای مناسب جهت توسعه اکوتوریسم شهرستان بروجرد، تدوین و ارائه می‌گردد.

مرحله نخست: ارزیابی عوامل داخلی (IFE) و خارجی (EFE)

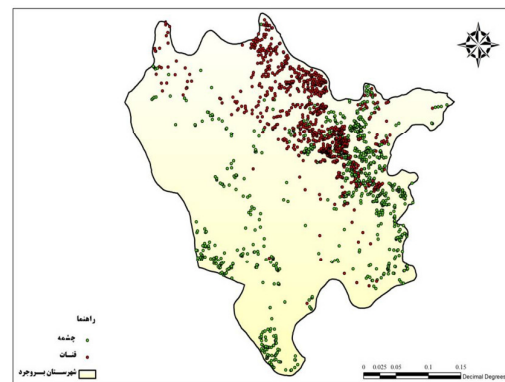
هدف از انجام این مرحله، بررسی محیط داخلی و خارجی ناحیه مورد مطالعه، شناسایی نقاط قوت، ضعف و همچنین فرصت‌ها و تهدیدهایی است که با توسعه اکوتوریسم در شهرستان بروجرد مرتبطند. از اینرو عوامل داخلی و خارجی تاثیر گذار بر اکوتوریسم شهرستان بروجرد پس از بررسی اطلاعات مرتبط از قبیل نظرات گردشگران، مسئولان، مردم و سایر دست‌اندرکاران مرتبط در این رابطه شناخته شدند و در ماتریس ارزیابی آن قرار گرفتند. تعداد عوامل داخلی ۲۲ عامل

جهت جذب گردشگر بازی می‌کنند چرا که این منابع در صورت پراکنده در مناطق مختلف دیده می‌شوند.

شکل (۸): منابع آب سطحی شهرستان بروجرد

پراکندگی قنات‌ها و چشمه‌ها در شهرستان بروجرد نشان می‌دهد که قنات‌ها عمدتاً در شمال شرقی منطقه و به ندرت در سایر مناطق دیده می‌شوند (شکل ۹). چشمه‌ها به صورت پراکنده در تمامی منطقه دیده می‌شوند اما تراکم آنها در شرق و جنوب غربی شهرستان بروجرد بیشتر است. دلایل تراکم قنات‌ها و چشمه‌ها در نیمه شرقی، بالا بودن سفره آب زیرزمینی، تراکم و ضخامت آبرفت و سازندهای زمین شناسی منطقه می‌باشد.

شکل (۹): پراکندگی قنات‌ها و چشمه‌ها در شهرستان بروجرد

ج) تعیین پهنه‌های مستعد اکوتوریسم شهرستان بروجرد

پس از تهیه و بررسی عوامل موثر در شناسایی مناطق مستعد توسعه اکوتوریسم، ۲ پهنه با در نظر گرفتن تمامی شرایط در شهرستان بروجرد، به عنوان پهنه‌هایی که می‌توانند در صورت

ریزی و مدیریت مناسب می‌تواند به سمت توسعه پایدار گام بردارد.

مرحله دوم: تشکیل ماتریس SWOT (تدوین راهبردها)

در چارچوب تدوین راهبردها، مرحله ارزیابی، دربر گیرنده ابزاری است که متکی به اطلاعات به دست آمده از مرحله قبل است و فرصت‌ها، تهدیدها، نقاط ضعف و قوت را با هم مقایسه می‌کند. این راهبرد، در ماتریس SWOT انجام می‌شود تا راهبردهای امکان‌پذیر، تدوین شوند (مشکینی و همکاران، ۱۳۹۱: ۹۶). برای تدوین راهبردهای برنامه‌ریزی توسعه اکوتوریسم شهرستان بروجرد ابتدا عوامل داخلی شامل (نقاط قوت و ضعف) و سپس عوامل خارجی شامل (فرصت‌ها و تهدیدها) تعیین می‌گردد، و در نهایت راهبردهای WT-ST-WO-SO تدوین می‌گردند (جدول ۴).

مرحله سوم: ماتریس برنامه‌ریزی راهبردی کمی (QSPM)

تصمیم‌گیری درباره راهبردهای قابل قبول برنامه‌ریزی اکوتوریسم شهرستان بروجرد با استفاده از تجزیه و تحلیل علمی و قضاوت شهودی صورت می‌گیرد. در مرحله قبل با مقایسه عوامل داخلی و خارجی، راهبردهای قابل قبول شناسایی گردیدند. در این مرحله در ارتباط با استراتژی‌های قابل قبول تصمیم‌گیری می‌شود. جذابیت هر استراتژی با استفاده از ماتریس برنامه‌ریزی کمی مشخص شده و استراتژی دارای جذابیت بالا به عنوان استراتژی‌های مورد تأکید و اولویت دار در برنامه‌ریزی‌ها تعیین می‌گردد (حکمت‌نیا و موسوی، ۱۳۹۰: ۳۲۲).

تعیین شده است. از این مقدار، ۱۰ عامل موجب قوت و ۱۲ عامل دیگر موجب ضعف اکوتوریسم بروجرد است. تعداد عوامل خارجی نیز ۱۹ عامل تعیین شده است که در برگیرنده فرصت‌ها و تهدیدهای اکوتوریسم بوده است. به طوری که در این جا نیز نخست ۱۰ عامل که موجب فرصت می‌شوند و سپس ۹ عامل که تهدید اکوتوریسم بروجرد هستند در ماتریس قرار داده شد.

مجموع امتیاز نهایی عوامل داخلی برای اکوتوریسم شهرستان بروجرد در ماتریس ارزیابی عوامل داخلی برابر ۲/۵۴ به دست آمده که آن هم تا حدودی به معنای قوت عوامل داخلی در اکوتوریسم شهرستان مورد مطالعه است ولی با وجود این نیاز به برنامه‌ریزی برای تقویت این نقاط قوت و کاهش نقاط ضعف موجود در امر گردشگری، احساس می‌شود. مجموع امتیاز نهایی عوامل خارجی در ماتریس ارزیابی عوامل خارجی برابر ۲/۷۲ بوده است. این امتیاز تا حدودی به معنای قوت عوامل خارجی در اکوتوریسم شهرستان بروجرد است. (جدول ۳).

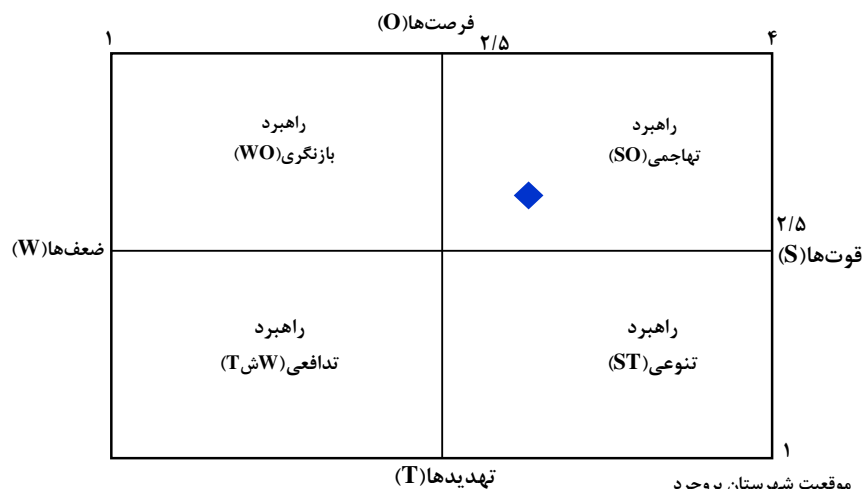
تعیین موقعیت استراتژیک

با توجه به چهار دسته راهبرد استخراج شده از ماتریس سوات و محل قرار گرفتن موضوع مورد مطالعه در ماتریسهای مذکور، راهبردهای SO به منظور ارزیابی و انتخاب نهایی آن در ماتریس برنامه‌ریزی راهبردی کمی انتخاب می‌شود (شکل ۱۱). این منطقه با توجه به راهبرد فوق (SO) واند از فرصت‌ها و پتانسیل‌های موجود در محیط خارجی و نیز از نقاط قوت درون سیستمی خود به نحوه‌ی مطلوب استفاده کند و از طریق برنامه

جدول (۳): ماتریس SWOT نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدات و وزن دهی و رتبه بندی آنها

امتیاز	رتبه	ضریب	تحلیل SWOT	
۰.۲۸	۴	۰.۰۷	S۱- شرایط آب و هوایی خاص جاذب گردشگر به ویژه در فصل بهار و تابستان	نقاط قوت (S)
۰.۱۲	۳	۰.۰۴	S۲- وجود خدمات زیر بنایی مناسب	
۰.۲۸	۴	۰.۰۷	S۳- وجود جاذبه های طبیعی و چشم اندازهای زیبا و منحصر به فرد مانند تنگه‌ها، دره‌های سرسبز و روستاهای دارای پتانسیل گردشگری و...	
۰.۱۵	۳	۰.۰۵	S۴- قابلیت مناسب در زمینه غارنوردی	
۰.۲	۴	۰.۰۵	S۵- وجود جاذبه‌های گردشگری از جمله حیات طبیعی پارک جنگلی شهید بهشتی و حیات وحش (باغ پرندگان) باغ فدک	
۰.۲۴	۴	۰.۰۶	S۶- وجود قابلیت های کوهنوردی و کوهپیمایی در منطقه (مانند کوه‌های گرین، شاه نشین، یزد گرد، میش پرور و...)	
۰.۰۹	۳	۰.۰۳	S۷- وجود منابع و معادن زیرزمینی فراوان	
۰.۱۲	۳	۰.۰۴	S۸- تفریحات و قابلیت های آبی از جمله تالاب بیشه دالان	
۰.۱۵	۳	۰.۰۵	S۹- شرایط اقتصادی (صنعت، کشاورزی و خدمات) نسبتاً توسعه یافته منطقه بروجرد و امکان تامین نیازهای تفریحی و فراغتی فعالین این بخش در برنامه‌ریزی اکوتوریسم	
۰.۱۶	۴	۰.۰۴	S۱۰- مستعد بودن و آماده بودن منطقه جهت سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی گردشگری	
۰.۰۴	۱	۰.۰۴	W۱- عدم تمایل مردم و بخش خصوصی جهت سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری به دلایل مختلف از جمله فقدان سرمایه و عدم آگاهی و ...	نقاط ضعف (W)
۰.۰۶	۲	۰.۰۳	W۲- عدم توجه به مقوله آموزش جامعه محلی و گردشگران	
۰.۰۳	۱	۰.۰۳	W۳- ریختن زباله در محدوده فضاهای جاذب گردشگر و تخریب محیط زیست توسط گردشگران	
۰.۰۸	۲	۰.۰۴	W۴- عدم تخصیص اعتبار در راستای حفاظت از محیط زیست و جاذبه های اکو توریسمی	
۰.۰۸	۲	۰.۰۴	W۵- عدم وجود امکانات اقامتی، پذیرائی	
۰.۰۶	۱	۰.۰۶	W۶- فصلی بودن گردشگری به ویژه در فصل‌های بهار و تابستان	
۰.۰۴	۱	۰.۰۴	W۷- ضعف سیستم حمل و نقل عمومی و خدمات ارتباطی	
۰.۱۲	۲	۰.۰۶	W۸- ضعف در ارائه خدمات گردشگری (خدمات رفاهی و پشتیبانی و...)	
۰.۰۱	۲	۰.۰۵	W۹- کمبود خدمات و ساختارهای زیربنایی و ضعف ساختارهای ارتباطی	
۰.۰۴	۱	۰.۰۴	W۱۰- فقدان مدیریت گردشگری در سطح منطقه و ضعف شدید در ساختار سازمانی و تشکیلاتی	
۰.۰۴	۱	۰.۰۴	W۱۱- عدم اطلاع رسانی مناسب و تبلیغات کافی در مورد فضاهای گردشگری	
۰.۰۶	۲	۰.۰۳	W۱۲- کمبود منابع مالی اعتباری، نیروی انسانی، تجهیزات و ماشین آلات جهت توسعه بخش گردشگری در منطقه	
۲.۵۴		۱	مجموع امتیاز وزنی عوامل داخلی (IFE)	
۰.۲	۴	۰.۰۵	O۱- ایجاد اشتغال و درآمدزایی برای اهالی منطقه	فرصت‌ها (O)
۰.۲۱	۳	۰.۰۷	O۲- تغییر در نگرش و باور ساکنان منطقه جهت گرایش به اقتصاد نوپای گردشگری	
۰.۲	۴	۰.۰۵	O۳- رغبت سرمایه گذاران بومی به مشارکت در سرمایه گذاری بخش گردشگری	
۰.۲۴	۴	۰.۰۶	O۴- امکان توسعه اکو توریسم ورزشی (صخره نوردی) در سطح منطقه	
۰.۱۲	۳	۰.۰۴	O۵- اهتمام مسئولان به تقویت اکوتوریسم در منطقه	
۰.۱۶	۴	۰.۰۴	O۶- پرتنگ دیده شدن اکو توریسم در سند چشم انداز توسعه ۲۰ ساله کشور، سند ملی گردشگری کشور، سند توسعه گردشگری استان و ... که امکان بهره مندی قانونی را برای علاقمندان به فعالیت در این عرصه در سطح منطقه را فراهم می کند.	
۰.۲۱	۳	۰.۰۷	O۷- فراهم بودن فرصت‌های کارآفرینی و توسعه سایر فعالیت‌های مرتبط با گردشگری	
۰.۲۴	۴	۰.۰۶	O۸- افزایش انگیزه بیشتر به مسافرت و تفریح در بین مردم	
۰.۲۴	۴	۰.۰۸	O۹- تجهیز و تقویت عرصه های گردشگری و منتفع شدن جوامع محلی	
۰.۲۴	۴	۰.۰۸	O۱۰- وجود مسیرهای کوهنوردی و پیاده‌روی برای ارتقای گردشگری سلامت و حفاظت از محیط زیست	
۰.۱۸	۳	۰.۰۶		
۰.۱۶	۲	۰.۰۸	T۱- از بین رفتن فرهنگهای بومی و تداخل اجتماعی، فرهنگی	تهدیدها (T)
۰.۰۲	۱	۰.۰۲	T۲- بی تفاوتی نسبت به جامعه میزبان	
۰.۰۵	۱	۰.۰۵	T۳- به خطر افتادن محیط زیست و مناظر طبیعی به علت عدم توجه گردشگران	
۰.۰۷	۱	۰.۰۷	T۴- تغییر کاربری اراضی کشاورزی و باغات در روستاهای جاذب گردشگر	
۰.۰۱	۲	۰.۰۵	T۵- فقدان امنیت اجتماعی و امنیت گردشگری	
۰.۰۴	۲	۰.۰۲	T۶- تغییرات ناگهانی در حوزه برنامه ریزی، مدیریت گردشگری، طرح‌ها و اسناد بالادستی	
۰.۰۱	۲	۰.۰۵	T۷- برون رفت درآمد و سرمایه	
۰.۰۴	۱	۰.۰۴	T۸- نداشتن برنامه‌ای جامع در جلب مشارکت‌های اجتماعی مردمی	
۰.۰۴	۱	۰.۰۴	T۹- به هم خوردن توازن اکولوژیکی	
۲.۷۲		۱	مجموع امتیاز وزنی عوامل خارجی (EFE)	

مآخذ: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۳

موقعیت شهرستان بروجرد
 شکل (۱۱): ماتریس راهبردها و اولویت اجرایی SWOT، (مآخذ: نگارندگان، ۱۳۹۳)

جدول (۴): ارائه راهبردهایی برای توسعه اکوتوریسم شهرستان بروجرد (ماتریس SWOT)

ماتریس SWOT	نقاط قوت (S)	نقاط ضعف (W)
فرصت‌ها (O)	راهبردهای رقابتی/تهاجمی (SO) SO۱- ایجاد کمپ‌های ورزشی و تفریحی و بهبود تسهیلات و خدمات رفاهی در محورهای گردشگری (بخصوص محورهای اکوتوریسمی) SO۲- ایجاد تسهیلات برای بخش‌های خصوصی در جهت سرمایه‌گذاری در زمینه فضاهای اکوتوریسمی SO۳- معرفی جاذبه‌های گردشگری بخصوص اکوتوریسمی و تجهیز و تقویت آنها از لحاظ ارائه خدمات رفاهی و پشتیبانی SO۴- شناسایی روستاهای هدف گردشگری و ایجاد دهکده‌های اکوتوریستی	راهبردهای بازننگری (WO) WO۱- تشویق و حمایت از بخش خصوصی در جهت جذب مشارکت و هدایت سرمایه این بخش در گردشگری طبیعی WO۲- تقویت زیرساخت‌های ارتباطی ون شهری و برون شهری و افزایش حمل و نقل عمومی بخصوص محورهای منتهی به محورهای گردشگری WO۳- تنوع بخشیدن به فعالیت‌های گردشگری و در نتیجه کاهش فصلی بودن تقاضا WO۴- بازاریابی و معرفی جاذبه‌های اکوتوریستی مناطق شهرستان با استفاده از فناوری‌های نو در جهت توسعه بازار طبیعت گردی
تهدیدها (T)	راهبردهای تنوع (ST) ST۱- تدوین قوانین ویژه، به منظور استفاده بهینه از جاذبه‌های گردشگری (بخصوص گردشگری طبیعی) و جلوگیری از تخریب این منابع ST۲- تدوین و ارائه برنامه جامع ساماندهی و بهبود فضای مستعد اکوتوریسمی شهرستان (مسیرهای کوهنوردی، تفریحات آبی و...) ST۳- مشارکت دادن هرچه بیشتر جامعه محلی در برنامه‌ریزی گردشگری و توجه به ویژگیهای بومی و محلی در برنامه‌ریزی‌های توریستی ST۴- تلاش در جهت کاهش آثار منفی ناشی از ورود اکوتوریست‌ها بر محیط زیست و فرهنگ بومی منطقه ST۵- جلوگیری از برون رفت سرمایه منطقه با ایجاد تسهیلات برای جذب سرای بخش‌های خصوصی	راهبردهای تدافعی (WT) WT۱- افزایش بودجه تخصیصی برای توسعه جاذبه‌های گردشگری و ایجاد مدیریت واحد شفاف برای اجرایی شدن و تحقق توسعه امر اکوتوریسمی شهرستان WT۲- نوسازی و بهبود کمی و کیفی شبکه‌های ارتباطی به نقاط گردشگری شهرستان WT۳- جلوگیری از تخریب جاذبه‌های طبیعی از طریق رعایت حریم این جاذبه‌ها و حفظ آنها WT۴- معطوف نمودن توجه مسئولین و متولیان شهرستان به صنعت کم هزینه و در عین حال پر درآمد و اشتغالزای گردشگری WT۵- ایجاد امنیت کافی، حفظ محیط زیست و بالا بردن سطح کیفیت اکوتوریستی شهرستان

مآخذ: شناسایی و محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۳

جدول (۵): ماتریس برنامه‌ریزی کمی اکوتوریسم شهرستان بروجرد

استراتژی اکوتوریسم شهرستان بروجرد								ضریب اهمیت	عوامل داخلی و خارجی
SO۴		SO۳		SO۲		SO۱			
جمع امتیاز جذابیت	امتیاز جذابیت	جمع امتیاز جذابیت	امتیاز جذابیت	جمع امتیاز جذابیت	امتیاز جذابیت	جمع امتیاز جذابیت	امتیاز جذابیت		
۰.۱۴	۲	۰.۲۱	۳	۰.۱۴	۲	۰.۲۱	۳	۰.۰۷	S _۱
۰.۰۸	۲	۰.۱۲	۳	۰.۰۸	۲	۰.۰۸	۲	۰.۰۴	S _۲
۰.۲۸	۴	۰.۲۸	۴	۰.۰۷	۱	۰.۲۱	۳	۰.۰۷	S _۳
۰.۱	۲	۰.۱۵	۳	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	S _۴
۰.۱	۲	۰.۲	۴	۰.۱	۲	۰.۱۵	۳	۰.۰۵	S _۵
۰.۱۸	۳	۰.۱۸	۳	۰.۱۲	۲	۰.۲۴	۴	۰.۰۶	S _۶
۰.۰۳	۱	۰.۰۶	۲	۰.۰۳	۱	۰.۰۳	۱	۰.۰۳	S _۷
۰.۱۲	۳	۰.۱۶	۴	۰.۱۲	۳	۰.۰۸	۲	۰.۰۴	S _۸
۰.۱۵	۳	۰.۱	۲	۰.۱۵	۳	۰.۱	۲	۰.۰۵	S _۹
۰.۱۲	۳	۰.۰۸	۲	۰.۱۶	۴	۰.۱۶	۴	۰.۰۴	S _{۱۰}
۰.۰۸	۲	۰.۱۲	۳	۰.۱۶	۴	۰.۰۸	۲	۰.۰۴	W _۱
۰.۰۳	۱	۰.۰۶	۲	۰.۰۶	۲	۰.۰۳	۱	۰.۰۳	W _۲
۰.۰۶	۲	۰.۰۳	۱	۰.۰۶	۲	۰.۰۳	۱	۰.۰۳	W _۳
۰.۰۸	۲	۰.۰۴	۱	۰.۰۸	۲	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	W _۴
۰.۱۲	۳	۰.۱۲	۳	۰.۰۸	۲	۰.۱۲	۳	۰.۰۴	W _۵
۰.۱۸	۳	۰.۰۶	۱	۰.۰۶	۱	۰.۱۲	۲	۰.۰۶	W _۶
۰.۰۸	۲	۰.۰۸	۲	۰.۰۸	۲	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	W _۷
۰.۱۸	۳	۰.۲۴	۴	۰.۱۸	۳	۰.۱۸	۳	۰.۰۶	W _۸
۰.۱	۲	۰.۱۵	۳	۰.۱	۲	۰.۱۵	۳	۰.۰۵	W _۹
۰.۰۸	۲	۰.۰۸	۲	۰.۱۲	۳	۰.۰۸	۲	۰.۰۴	W _{۱۰}
۰.۰۴	۱	۰.۱۶	۴	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	۱	۰.۰۴	W _{۱۱}
۰.۰۶	۲	۰.۰۶	۲	۰.۱۲	۴	۰.۰۶	۲	۰.۰۳	W _{۱۲}
۰.۱۵	۳	۰.۱	۲	۰.۲	۴	۰.۱۵	۳	۰.۰۵	O _۱
۰.۱۴	۲	۰.۰۷	۱	۰.۲۱	۳	۰.۱۴	۲	۰.۰۷	O _۲
۰.۱۵	۳	۰.۱	۲	۰.۲	۴	۰.۱	۲	۰.۰۵	O _۳
۰.۱۲	۲	۰.۱۲	۲	۰.۱۲	۲	۰.۲۴	۴	۰.۰۶	O _۴
۰.۱۲	۳	۰.۱۲	۳	۰.۱۲	۳	۰.۱۸	۳	۰.۰۴	O _۵
۰.۱۲	۳	۰.۰۸	۲	۰.۱۲	۳	۰.۱۲	۳	۰.۰۴	O _۶
۰.۲۱	۳	۰.۱۴	۲	۰.۲۸	۴	۰.۱۴	۲	۰.۰۷	O _۷
۰.۱۲	۲	۰.۱۲	۲	۰.۱۲	۲	۰.۰۶	۱	۰.۰۶	O _۸
۰.۲۴	۳	۰.۳۲	۴	۰.۱۶	۲	۰.۲۴	۳	۰.۰۸	O _۹
۰.۱۲	۲	۰.۱۲	۲	۰.۰۶	۱	۰.۱۸	۳	۰.۰۶	O _{۱۰}
۰.۲۴	۳	۰.۰۸	۱	۰.۰۸	۱	۰.۰۸	۱	۰.۰۸	T _۱
۰.۰۴	۲	۰.۰۲	۱	۰.۰۴	۲	۰.۰۲	۱	۰.۰۲	T _۲
۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	T _۳
۰.۲۸	۴	۰.۰۷	۱	۰.۰۷	۱	۰.۰۷	۱	۰.۰۷	T _۴
۰.۱	۲	۰.۰۵	۱	۰.۰۵	۱	۰.۱	۲	۰.۰۵	T _۵
۰.۰۲	۱	۰.۰۲	۱	۰.۰۴	۲	۰.۰۲	۱	۰.۰۲	T _۶
۰.۱	۲	۰.۱	۲	۰.۲	۴	۰.۱۵	۳	۰.۰۵	T _۷
۰.۰۸	۲	۰.۰۸	۲	۰.۱۶	۴	۰.۰۸	۲	۰.۰۴	T _۸
۰.۱۲	۳	۰.۰۴	۱	۰.۰۸	۲	۰.۰۸	۲	۰.۰۴	T _۹
۴.۹۱	-	۴.۵۴	-	۴.۶۲	-	۴.۵	-		جمع

مآخذ: محاسبات نگارنده، گان، ۱۳۹۳

طبق نمرات راهبردهای تهاجمی در ماتریس برنامه ریزی کمی، SO4 (شناسایی روستاهای هدف گردشگری و ایجاد دهکده‌های اکوتوریستی) و SO2 (ایجاد تسهیلات برای بخش‌های خصوصی در جهت سرمایه گذاری در زمینه فضاهای اکوتوریسمی) و SO3 (معرفی جاذبه‌های گردشگری بخصوص اکوتوریسمی و تجهیز و تقویت آنها از لحاظ ارائه خدمات رفاهی و پشتیبانی) و SO1 (ایجاد کمپ‌های ورزشی و تفریحی و بهبود تسهیلات و خدمات رفاهی در محورهای گردشگری (بخصوص محورهای اکوتوریسمی)) به ترتیب بهترین راهبرد در شهر مورد مطالعه از دید کارشناسان و مسئولین انتخاب شده‌اند.

نتیجه گیری

در پژوهش حاضر، ابتدا توانها و قابلیت‌های طبیعی شهرستان بروجرد مورد بررسی قرار گرفته و سپس با استفاده از نرم افزار GIS لایه‌های مختلف از جمله شیب، ارتفاع، منابع آب و ... رقومی سازی شده است. در مرحله بعد با استفاده از مدل‌های همپوشانی شاخص‌ها، مکان‌های مناسب و مستعد اکوتوریسم شهرستان بروجرد پهنه بندی شده است. در این ارتباط با بررسی عوامل موثر در توسعه اکوتوریسم منطقه، ۲ پهنه با در نظر گرفتن تمامی شرایط در شهرستان بروجرد، به عنوان پهنه‌هایی که می‌توانند در صورت توسعه زیرساخت‌ها به عنوان مناطق اکوتوریسمی معرفی گردند، شناسایی گردید. این پهنه‌ها در شرق و غرب شهرستان قرار دارند. از ویژگیهای این مناطق می‌توان به ارتفاع و شیب بالا، داشتن منابع آب، اقلیم سرد و معتدل، طبیعت تقریباً بکر و دست نخورده اشاره نمود. در ادامه به منظور ارائه راهبردهای توسعه اکوتوریسمی شهرستان بروجرد با استفاده از تکنیک دلفی از مدل راهبردی SWOT بهره گرفته شده است. اولویت بندی راهبردهای برنامه‌ریزی اکوتوریسمی شهرستان بروجرد از طریق تجزیه و تحلیل عوامل خارجی و داخلی موثر بر اکوتوریسمی این شهرستان، با استفاده از ماتریس SWOT و مدل برنامه‌ریزی راهبردی کمی تعیین و مشخص گردید. باتوجه به موقعیت اکوتوریسمی

شهرستان بروجرد مطابق با ماتریس عوامل داخلی و خارجی (نمودار ۳) استفاده از راهبرد تهاجمی (SO) به عنوان اولویت اصلی تعیین گردیده است. در راهبرد تهاجمی، از بین چهار استراتژی (SO1، SO2، SO3، SO4) تعیین شده، استراتژی SO4 با امتیاز ۴/۹۱ با راهبرد شناسایی روستاهای هدف گردشگری و ایجاد دهکده‌های گردشگری به منظور توسعه اکوتوریسم منطقه در اولویت اول قرار می‌گیرد. سایر استراتژی‌های راهبرد تهاجمی در برگیرنده سایر استراتژی‌های راهبرد تهاجمی در برگیرنده ایجاد تسهیلات برای بخش خصوصی در جهت سرمایه گذاری در زمینه فضاهای اکوتوریسمی (SO2)، معرفی جاذبه‌های گردشگری بخصوص اکوتوریسمی منطقه و تجهیز و تقویت آنها از لحاظ ارائه خدمات رفاهی و پشتیبانی (SO3) و ایجاد کمپ‌های ورزشی و تفریحی و بهبود تسهیلات و خدمات رفاهی در محورهای گردشگری (SO1) می‌باشند که در مرتبه بعد به ترتیب رتبه‌های دوم، سوم و چهارم را به خود اختصاص داده‌اند.

منابع

۱. افنخاری، عبدالرضا رکن‌الدین، مهدوی، داوود (۱۳۸۵). راهکارهای توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مدل سوات: دهستان لواسان کوچک، فصلنامه مدرس علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، دوره ۱۰، شماره ۲.
۲. اکبری، سعید، بمانیان، محمدرضا (۱۳۸۷). اکوتوریسم روستایی و نقش آن در توسعه پایدار روستای کندوان، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۱، شماره ۱، صص ۱۵۰-۱۳۱.
۳. الیوت، جیمز (۱۳۷۹). مدیریت توریسم، ترجمه مهدی جمشیدیان و اکبر مهدی پور، نشر مانی، اصفهان.
۴. یزی، خدارحم، سالاری سردی، فرضعلی (۱۳۸۹). ارزیابی و برنامه‌ریزی گردشگری صنعتی در منطقه پارس جنوبی، فصلنامه میراث و گردشگری علمی- فرهنگی دانشجویان ایران، سال اول، شماره ۳.

۵. بهزادفر، مصطفی، زمانیان، روزبه (۱۳۸۷). برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری با تکیه بر بخش محصول، نمونه موردی شهرستان نیشابور، نشریه بین‌المللی علوم مهندسی، جلد ۱۹، شماره ۶.
۶. پاپلی‌یزدی، محمد حسین، سقایی، مهدی (۱۳۸۵). گردشگری (ماهیت و مفاهیم)، تهران، انتشارات سمت.
۷. تقوایی، مسعود، تقی‌زاده، محمد مهدی، کیومرثی، حسین (۱۳۹۰). مکان‌یابی دهکده‌های گردشگری با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی و مدل SWOT (نمونه موردی: ساحل دریاچه کافت)، نشریه جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، شماره ۲۲، صص ۹۹-۱۲۰، دانشگاه اصفهان.
۸. تقوایی، مسعود، مبارکی، امید (۱۳۸۹). بررسی و تحلیل توریستی شهر تبریز به منظور برنامه‌ریزی توریسم در آن، نشریه علمی-پژوهشی جغرافیا و برنامه‌ریزی، دانشگاه تبریز، شماره ۳۳، صص ۵۹-۸۲.
۹. حکمت‌نیا، حسن، موسوی، میرنجف (۱۳۹۰). کاربرد مدل در جغرافیا با تأکید بر برنامه‌ریزی شهری و ناحیه‌ای، انتشارات علم نوین، چاپ دوم، یزد.
۱۰. رخشانی نسب، حمیدرضا و ضرابی، اصغر (۱۳۸۸). چالش‌ها فرصت‌های توسعه اکوتوریسم در ایران، مجله علمی-پژوهشی فضای جغرافیایی، شماره ۲۸، صص ۴۱-۵۵، دانشگاه آزاد اسلامی داحد اهر.
۱۱. شرکت مهندسین مشاور ایده پردازان توسعه (۱۳۸۷). طرح تفصیلی گردشگری شهرستان بروجرد.
۱۲. صانعی، مسعود (۱۳۷۸). بررسی اکوتوریسم پارک ملی گلستان با تأکید بر منطقه آزاد تفریحی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته جغرافیای طبیعی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
۱۳. فیض، داود، (۱۳۸۹). تحلیل استراتژیک جایگاه پژوهش‌های کیفی در کشور و ارائه استراتژی‌هایی جهت توسعه آن با استفاده از مدل SWOT، فصلنامه راهبرد، شماره ۵۴، صص ۱۶۹-۱۸۵.
۱۴. مشکینی، ابوالفضل، سلطان‌زاده، اکبر، رحمتی، اکبر و زارعی، یوسف (۱۳۹۱). فرصت‌ها و معضلات توسعه صنعت گردشگری شهر مراغه، فصلنامه اقتصاد و مدیریت شهری، شماره اول، صص ۸۳-۱۰۱.
۱۵. مصلائی، محمدرضا (۱۳۸۶). برنامه‌ریزی استراتژیک رهیافتی به سوی تعالی سازمانی، نشریه مدیریت، شماره ۳۹.
۱۶. مولائی هشتجین، نصرالله و خوشنود (۱۳۸۶). اکوتوریسم و توسعه در کنار عملکرد مسلط جزایر خارک و خارکو، مجموعه مقالات و همایش منطقه‌ای جغرافیا، گردشگری و توسعه پایدار، اسلامشهر، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر.
۱۷. هادیانی، زهره، احدنژاد، محسن، کاظمی‌زاده، شمس‌اله، قنبری، حکیمه (۱۳۹۱). برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری براساس تحلیل SWOT، مطالعه موردی: شهر شیراز، مجله جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، سال ۲۳، شماره ۳، صص ۱۳۲-۱۱۱.
۱۸. هریسون، جفری، جان، کارون (۱۳۸۲). مدیریت استراتژیک، ترجمه بهروز قاسمی، تهران، انتشارات هیأت.
19. Cater. E. (2000). Ecotourism in the world Problems and prospect for Sustainability, new York, NY: John Wiley and Sons.
20. HomHaacke. L (2001). Using SWOT for Project Planning Sessions, PN.3 Hughes. A. Tourism as sustainable Industry in the Rural Community of Arising, West Scotland, MSc Thesis, Napier University.
21. Southgate, C. and Sharpley, R(2002). Tourism, Development and Environment. In Tourism and Development : Concept and Issues
22. Weaver, D. and Martin, O. (2000). Tourism management : John Wiley and Sons Australia, Ltd : 2000.

